

AUSTRIJSKI KATEKIZAM I NJEGOVA TUMAČENJA O »REDU MEŠNIČKOM«

Franjo Emanuel Hoško

Austrijski jedinstveni katekizam, namijenjen vjerskom poučavanju školske djece u habsburškim carskim i kraljevskim zemljama, nastao je 1777. u Beču na njemačkom jeziku i pojavio se te i slijedeće godine u sedam različitih redakcija.¹ Na hrvatskom jeziku najčešće su tiskani katekizmi druge redakcije² i to u sva tri stupnja, tj. *Mali katekizam*³, *Srednji katekizam*⁴ i *Veliki katekizam*⁵. Poznati su također hrvatski prijevodi četvrtog⁶ i petog tipa tog *Austrijskog katekizma*.⁷ Istraživači povijesti hrvat-

¹ Marija Terezija je 6. XII. 1774. propisala novi program reorganizacije osnovnog školovanja za habsburške zemlje uredbom: Allgemeine S ch u l o r d n u n g. Ta uredba razlikuje tzv. trivijalne, normalne i glavne škole. Trivijalne su škole s jednim ili dva učitelja u mjestima gdje su župne crkve; normalne škole su s tri do četiri učitelja i vjeroučiteljem u svakom upravno-administrativnom okrugu, a glavne škole su u središtima pojedine veće pokrajine; ove posljednje škole zapravo su osposobljavale buduće učitelje. „Austrijski katekizam“ (Der österreichische Normalkatekismus von 1777) je neposredno bio namijenjen normalnim školama, a različiti njegovi tipovi su prilagodbe poje-dinim vrstama škola, odnosno djeci i omladini koja nisu pohađala školu.

² Njemački naziv tog drugog tipa glasi: Der grosse Katechismus mit Fragen und Antworten, samt der (vollständigen) Einleitung in die Kenntniss der Gründe der Religion und den beweisenden Stellen zum Gebra-

uche in den kais. könig. Staaten. Wien 1777.

³ Poznata su slijedeća izdanja Malog katekizma: Zagreb 1782, 1786, Graz 1789, Budim 1814, Rijeka 1815, Budim 1821, Beč 1821, Venecija 1823, Rijeka 1824, Budim 1824, Zadar 1824, Venecija 1828, Trst 1828, Rijeka 1831, Beč 1831, Budim 1832, Zadar 1834, Budim 1842, 1844, 1845, Zadar 1846, Zagreb 1848, Karlovac 1848, 1852. i Beč 1854. Ovim izdanjima treba pribrojiti još devet u kajkavskom molitveniku Maksimilijana Vrhovca i četiri u štokavskom dijecezanskom katekizmu đakovačkih biskupa Mirka Rafaja i Pavla Sučića.

⁴ Srednji katekizam, koji samo u štokavskim izdanjima ima taj naziv dok se u kajkavskima naziva Menyssi Katekismus, doživio je ova izdanja: Zagreb 1780, Budim 1825, 1830, 1845, Zagreb 1848, 1849, Beč 1864, Budimpešta 1892; izdanje u Rijeci je iz nepoznate godine pod naslovom: Srednji iliiti pokraćeni katekismus s pitanjih i odgovorih izvadjen iz Velikoga katekizma za očito i posebno naučenje po-veće dice senjske i modruške biskupije.

⁵ Izdanja Velikog katekizma tiskana su u slijedećim mjestima: Budim 1809, 1815, 1816, Zagreb 1831, Zadar 1832 i Trst 1857.

⁶ Čini se da je tek 1848. Mirko Antolić preveo i po prvi put izdao: Izvadak iz Velikog katekizma i odgovori za potrebu učenika u pučkim školama. Karlovac 1848, 1851, 1852 (usp. A. CUVAJ: Građa za povijest školstva, sv. 3. Zagreb 1910, 227, 260, 283, 311, 318, 320, 483, 489, 490, 497, 522).

⁷ Franjo Nikola Peršić (Lovran, oko 1740 – Lovran, 20. X. 1802) preveo je peti tip Austrijskog katekizma pod naslovom Malahan katekizam za ecce-nikj od schole Trivialske (Graetii, 1789). U Beču je dvorska kancelarija pregledala njegov prijevod. Heffler pogrešno prosuđuje Peršićev prijevod ovog katekizma

skih katekizama međutim nisu zapazili brojnost hrvatskih prijevoda i njihovih izdanja različitih tipova tog katekizma pa ih nisu ni prosudili kao osobitu katekizamsku literaturu jozefinističkog vremena.⁸ Kroz osam desetljeća to su bili redoviti, premda ne isključivi, priručnici školske i izvanškolske katehizacije u Hrvatskoj.

S *Austrijskim katekizmom* započinje prijelaz katehizacije iz crkve u školu, a on uvjetuje također promjene u samom shvaćanju katehizacije, u njezinoj organizaciji, zatim također drukčiju metodologiju poučavanja pa i preuređen sadržaj katekizama. *Austrijski katekizam* je, naime, konačni rezultat nastojanja oko ugradnje vjeronaučne pouke u školski program redovitog osnovnog školovanja. Počeci tog prijelaza katehizacije iz crkve u školu započinju tzv. saganским katekizmima (1763–1766), nastavljaju se šleskim (1766) i bečkim katekizmima (1771–1776), a sam prijelaz završava jedinstvenim *Austrijskim katekizmom* (1777). Cijeli taj proces dogodio se pod vodstvom opata Johanna Ignaza Felbigera, i to najprije u njegovoj opatiji Saganu pa zatim u Šleziji, a carica Marija Terezija ga je 1774. pozvala u Beč da svoja dotadašnja iskustva ugradi u preuređenje školskog sustava u Habsburškoj monarhiji.⁹ Felbiger je još u Saganu poduzeo reformu škola i katekizacije s trostrukim zadatkom, djelomično prosvjetiteljskim i djelomično pijetističkim, naime: škole trebaju odgojiti vrijedne kršćane, dobre građane i društveno korisne osobe. Taj je zadatak školskog rada u funkciji konačnog prosvjetiteljskog cilja: općeg dobra državljanina. Da se dosegne taj cilj, potrebna je uz opću reformu škola također i reforma katehizacije, pa i samih katekizama, jer Felbiger drži osnovnom zadaćom katehizacije pokrenuti volju učenika tom postavljenom cilju predlaganjem vjerodostojnih istina koje razotkriva Sveto pismo pružajući istodobno primjere i uzore, a otkrivajući Božje zapovijedi predstavlja ih kao puteve do istinske sreće. Upravo zato učenje katekizma postaje sastavni dio školske izobrazbe i svakog školskog radnog dana treba mu posvetiti četvrt do pola sata vremena, tj. sat i pol kroz tjedan dana uz pola sata ponavljanja subotom. Uz katekizam spadaju u vjersku

školsku pouku čitanje biblijske povijesti, odlomaka evanđelja i poslanica.¹⁰ Cjelovit religiozni odgoj i potpuna religiozna izobrazba imaju stoga tri sastavnice: sistematsko obrazovanje putem katekizma, poznavanje biblijske povijesti kojoj je zadatak potkrijepiti i potvrditi sadržaj katekizma, i moralni odgoj, utvrđen na katekizmu i Bibliji.¹¹

Felbiger je još saganским katekizmima uspješno riješio zadatak uvođenja katehizacije u škole i ugrađivanje katehizacije u opći školski program. Marija Terezija je 1772. uvela saganске katekizme u austrijske škole, a 1773. je propisala školama i Felbigerov tzv. *Protumačeni katekizam* i njegovu biblijsko-moralnu čitanku *Lesebuch für die Schüler der deutschen Schulen in den k. k. Staaten* (Wien 1774). *Protumačeni katekizam* u međuvremenu su prosuđivali biskupi širom države, a carica je njihove opaske povjerila osobitoj komisiji pod predsjedanjem kardinala Crhistopha Migazzija s namjerom da poprave ili izmijene 197 rečenica na koje su bile izrečene zamjerke. U jesen 1775. završio je rad Migazzijeve komisije na *Protumačenom katekizmu* kao i na saganском *Malom katekizmu* pa su 1776. objavljena nova izdanja tih dvaju katekizama. Biskupi su ponovno imali priliku izreći svoje primjedbe na *Protumačeni katekizam*, a komisija je sve primjedbe pretresla i sredinom 1777. dogotovila novi jedinstveni *Austrijski katekizam* koji je 23. VIII. 1777. caričin dekret naredio kao obavezni vjeronaučni školski i izvanškolski priručnik za sve škole u habsburškim zemljama.¹²

i Malog katekizma kao Kanizijeve katekizme (Usp. F. HEFFLER: Građa za povijest hrvatske kateheze, sv. 2. Zagreb 1934, 13; usp. također: N. ŽIC: Nekoliko starih katekizama iz Istre. Kršćanska škola, 40 (1936), 98–100; J. HOFINGER: Geschichte des Katechismus in Oesterreich von Canisius bis zur Gegenwart. Innsbruck/Leipzig 1937, 224).

⁸ F. HEFFLER: Građa, sv. 2, 13: „Za jozefinizma je bio kod nas upotrebljavan Kanizije (u prijevodu Peršičevu).”

⁹ A. CUVAJ: Građa, sv. 1, 416–420; J. HOFINGER: Geschichte des Katechismus, 70–90.

¹⁰ P. BRAIDO: Momenti di storia della catechesi e del catechismo dal Concilio di Trento al Concilio Vaticano I. Roma 1981, 199.

¹¹ A. CUVAJ: Građa, sv. 1, 421–425.

¹² J. HOFINGER, Geschichte des Katechismus, 102–104.

Povijest nastanka *Austrijskog katekizma* tumači i njegove opće oznake, naime: već spomenutu školsku namjenu katekizma i prožetost duhom jozefinističkog prosvjetiteljstva, vidljivu prije svega u shvaćanju katehizacije kao sredstva državnog jedinstva i značajnog čimbenika izgradnje općeg dobra građana u stilu jozefinističkog poimanja državne Crkve. Prosvjetiljska shvaćanja također su očita i u poimanju uloge *Malog katekizma*, koji su djeca trebala naučiti napamet, premda ga nisu mogla razumjeti; bilo je važnije znati mnogo negoli razumjeti i usvojiti. Jozefinističke ideje također su očite u *Velikom katekizmu* kad on usvaja prosvjetiteljsko antropocentričko religiozno shvaćanje u tumačenju molitvenih stavova, zatim u zahtjevima humanog postupanja prema podanicima, a napose u apologetskom dijelu o temeljima religije prve redakcije katekizma, kao i u sadržajima koje su vjeroučitelji trebali koristiti u moralnom odgoju učenika.¹³ Ima *Austrijski katekizam* i osobite sadržajne značajke koje proizlaze iz njegove ovisnosti o Kanizijevim katekizmima, iz otvorenosti prema Bibliji te iz obazrivosti prema jansenizmu.¹⁴ Iz Kanizijevih katekizama preuzima najveći dio katekizamskih definicija, a slijedi i osnovnu strukturu tih katekizama prihvaćajući kanizijevsku razdiobu gradiva.¹⁵ Koristi taj katekizam obilno Bibliju, i to prije svega u potvrdu katekizamskog teksta, ali i za opću vjersku kulturu i kao poticaj na konkretan vjerski i društveni život. U *Austrijskom katekizmu* vidljivo je da je Felbiger na više mjesta odstupio od sadržaja u saganskim katekizmima iz obzira prema jansenistima koji su imali utjecaj na rad Migazzijeve komisije, npr. kad je riječ o nepogrešivosti Crkve i pape, zatim u naučavanju o milosti, o čestoj pričesti te o savršenom i nesavršenom pokajanju. Ima *Austrijski katekizam* osobite metodološke novosti. Njegove sadržaje valja iznositi po osobitoj metodi koja uvodi niz novosti,¹⁶ premda je sam tekst katekizma strukturiran na način Kanizijevih katekizama te izrečen oporim teološkim izričajima, opterećen mnoštvom definicija i ponekad vrlo apstraktnim formulacijama u duhu potridentske skolastike, napose priručnika moralnog bogoslovlja.

Austrijski katekizam je, dakle, najvećim dijelom Felbigerovo djelo, jer mu kao prvotni predložak služi njegov *Protumačeni katekizam*; njegov je izbor biblijskih navoda i njegova je osnovna zamisao o strukturi školske katehizacije. Izvor *Austrijskog katekizma* su također saganski katekizmi, a i u njihovom je nastanku sudjelovao Felbiger. Sadržajno je tekst *Austrijskog katekizma* ovisan i o Kanizijevim katekizmima, i to direktno ili posredno preko saganskih katekizama. Prepoznatljivo je također gradivo *Rimskog katekizma u prijevodu i redakciji Johanna Friedricha Golla, posebno u tumačenju vjerovanja i sakramenata*.¹⁷ Nije zanemariv ni udio Bellarminovih katekizama, premda je manje uočljiv od spomenutih.¹⁸ Tako *Austrijski katekizam* objedinjuje tradicionalne poslijetridentske katekizme, napose se naslanja na kanizijevsku tradiciju, ali zajedno s ostalim saganskim katekizmima predstavlja prvo poslijekanizijevsko razdoblje u povijesti katoličkih katekizama. Uz Kanizijeve katekizme i kasnije Deharbeove spada među najraširenije

¹³ Isto djelo, 208–210.

¹⁴ Isto djelo, 145, 183.

¹⁵ Isto djelo, 129, 201.

¹⁶ Felbigerove didaktičke upute predstavljaju osobitu novost. Hofinger (*Geschichte des Katechismus*, 32) navodi pet oznaka Felbigerove didaktike: metoda sricanja (kajkavski: šlabekovanje), zajednička nastava za više uzrasta školske djece, zajedničko čitanje, tabelarna metoda i sokratovski način poučavanja. Braido pronalazi osam oznaka te metode: razvrstavanje učenika na razrede po kulturnoj osposobljenosti; isti didaktički postupak za cjelokupno školsko gradivo (a ne samo vjeronaučno); postupno podavanje gradiva po slijedećim stupnjevima: ponavljanje, razjašnjavanje najznačajnijih riječi, tumačenje cjelokupnog gradiva nastavne jedinice i primjena na konkretan život; korištenje tabela, tj. preglednih raspodjela gradiva nastavne jedinice i sheme u kojoj ta jedinica ima svoje mjesto u cjelokupnom gradivu; upotreba pomoćnih nastavnih sredstava (školska ploča i sl.) da gradivo mogu usvojiti svi učenici; korištenje početnih slova pojedinih novih ili ključnih pojmova, a učenici nastavljaju ispisivati ili izgovarati te riječi; čitanje štiva po grupama ili svih zajedno u razredu; čest dijalog u nastavi (P. BRAIDO: *Momenti di storia*, 192–193).

¹⁷ Gollovo djelo: *Auszug des römischen Katechismus* preveo je Emerik Pavić pod naslovom: *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga* (Budim 1769).

¹⁸ I. HOFINGER: *Geschichte des Katechismus*, 202–204.

katekizme u njemačkim zemljama, a vremenski je prisutan više od sto pedeset godina. U Hrvatskoj je pak prisutan gotovo jedno stoljeće; po broju i vrstama izdanja dosiže prvo mjesto, a svakako je prvi katekizam koji se općenito upotrebljava u najvećem dijelu zemlje gotovo kroz cijelu prvu polovicu 19. stoljeća usprkos nejedinstvenom književnom jeziku.

Austrijski katekizam razdijeljen je u pet dijelova: o vjeri, o ufanju, o ljubavi, o sakramentima i o kršćanskim dužnostima; razrada posljednjih stvari predstavlja dodatak.¹⁹ U tumačenju Vjerovanja (str. 2–29) uvodi osobit novi katekizamski obrazac o šest temeljnih vjerskih istina (4–5), a šestu istinu o božanskoj milosti i definira (5). Drugi dio „od ufanja” (29–39) razlaže Očenaš i Zdrvomariju, a treći dio „od ljubavi” tumači Božje i crkvene zapovijedi (40–66). Opširnu raspravu o svetoj misi (57–62), zatim napose o propovijedi (162–63) i govor o nedjeljnoj večernici (63) donosi kod tumačenja druge crkvene zapovijedi. Rasprava o sakramentima četvrti je dio katekizma (66–104), a peti dio o kršćanskim dužnostima (104–123) tumači najprije prvu dužnost „bežati zla” i zatim drugu dužnost „činiti dobro”. Katekizam završava s „pridavkom od četireh posljednjih” (123–126).

Kad *Austrijski katekizam* razrađuje sakramente, preuzima definiciju sakramenta od Kanizija: sakramenat je „znamenje vidjeno nevidjene iliti skrovne milošće” (66), ali bez kanižijevske oznake da je to „znamenje” također „krepotno” (eficax). Broj od sedam sakramenata ne dokazuje iz Biblije nego a priori. U tumačenju krsta ima i obrazac krsnih obećanja te preporuča da se ta obećanja čine u slijedećim prigodama: kad djeca dođu k razumu, prije primanja sakramenta potvrde, na rođendan, prije ispovijedi i pričesti kao i „više puta u življenju” (72). Teološki iscrpno i cjelovito, ali ne i privlačivo, govori o oltarskom sakramentu u 31 pitanju i odgovoru. Spominje šest učinaka tog sakramenta, ali ne usvaja tvrdnju tzv. trećeg saganskog katekizma koji naglašava da primanje euharistije donosi i „pravu međusobnu povezanost vjernika kako bi bili jedno srce i jedna duša” (77).²⁰ Priprava na primanje euharistije uključuje pripravu duše i

tijela. Prva obuhvaća vježbe vjere, ufanja, ljubavi, klanjanja, prisjećanje na smrt Kristovu, vježbe poniznosti i ljubavi prema bližnjemu (78, 79). Suprotno od saganskih katekizama ne preporuča čestu pričest. Gradivo o sakramentu pokore je opširnije od gradiva o euharistiji; ukupno ima 75 pitanja i odgovora. Razdijeljeno je na pet odsjeka: „zapidavanje dušnega spoznanja, požalovanje, stalno obećanje, zpoved, zadovolščina” (82), premda u Kanizijevim katekizmima ispitivanje savjesti nije samostalan odsjek u tumačenju pokore. Osobito je opsežno razrađeno kajanje (84–88) s obrascima savršenog (86) i nesavršenog pokajanja (88).

U tumačenju sakramenta svetoga reda (100–102) donosi dvije definicije samog sakramenta. To je „vu občinskom šakramenat, po kojem službenikom Cirkve daje se duhovna oblast i osebujna milošća da nekoje službe Cirkve na hvalu Božju i zveličenje duš vredno i sveto obnašaju” (100). Druga definicija „reda mešničkoga osebno” tumači sadržaj i narav vlasti ređenja: to je „šakrament po kojem redjenjem na mešništvo daje se oblast tak zvrhu pravoga Tela Kristuševoga, kak zvrhu duhovnoga, koje jesu verni kršćeniki” (101). I nadalje razlaže ovu „oblast” upozorenjem da se ona odnosi osobito na sakramente euharistije i pokore. Djelitelji tog sakramenta su biskupi i smiju ga dijeliti onima koji „moraju osebujno imati zananosti potrebne i dobro preštimanje od življenja kreposnoga”. Spominje, ali ne tumači, karakter što ga daje taj sakramenat, jer „red mešnički” ne samo da umnaža milost posvetnu i daje osobite milosti za dostojno obavljanje dušnosti u Crkvi, posebno u dijeljenju sakramenata, nego također „znamenjuje duše redjenih z neizbrislivim znamenjem po kojem od drugeh kršćenikov razlučuvaju se i na službu Božju osebujno odlučuju (određuju) se” (102). Na kraju teksta o sakramentu svetog

¹⁹ U ovom prilogu korišten je kajkavski Veliki katekismush z pitanyi y odgovori za očitno y posebno navuchavanye decze horvatzkoga orszaga (Budim 1816).

²⁰ I. HOFINGER: Geschichte des Katechismus, 179.

reda naglašava katekizam da je „red mešnički” potreban „svi Cirkvi”, a ne pojedincima koji ga primaju.

Ubrzo po objavljivanju *Austrijskog katekizma* javljaju se brojna tumačenja i razrade njegovog sadržaja, prikladni za katehetske propovijedi ili za izvanškolsku katehizaciju.²¹ Na području zagrebačke biskupije najprije se pojavio priručnik J. N. Langa u prijevodu Josipa Ernesta Matijevića pod naslovom *Raztolnachenya zverhu Velikoga Katekismusha vu cseszarzko-kralyevzkikh dersavah za navuchavanye odluchenoga* (5 svezaka, Zagreb 1796–1802).²² Zatim je biskup Maksimilijan Vrhovac dao tiskati *Podvuchanya vu najpoglavitesheh vere iztinah y najoszebitesheh kerstchanskeh dusnoztjah* (Zagreb 1822). Najvjerojatnije je riječ o prijevodu djela A. Pachnera²³, a čini se da ga je preveo Toma Mikloušić²⁴. Franjo Karlo Šloisnig objavio je *Iztine vere vu razlaganyih y razgovorih poloeg vu cseszarzko-kralyevzkikh dersavah prepiszanoga Katekismusha* (2 sveska, Zagreb 1840)²⁵ prevevši s njemačkoga djelo, čini se, Sebastijana Vogtnera²⁶. Osim navedenih tumačenja Josip Horvat je preveo i izdao katehetske propovijedi Polikarpa Schilchera pod naslovom *Kratka na zpodobu kerschanskoga navuka napravlyena prodechtva* (4 sveska, Zagreb 1796–1803).²⁷ Ovim djelima treba pribrojiti i knjigu Josipa Đurkovečkog *Izvod navukov od Boga i vere katolicsanske* (Budimpešta 1819).²⁸

Kad razlaže „red mešnički”, Matijević donosi najprije obje definicije sakramenta i zatim doslovne odgovore iz *Austrijskog katekizma* na pitanja o svećenikovoju vlasti i učincima primljenog sakramenta, tj. četiri od ukupno sedam odgovora u katekizmu. Šloisnig doslovno prenosi samo obje definicije sakramenta svetog reda (II, 225–226). Matijević ističe u tumačenju da je taj sakrament ustanovio Isus Krist. Nazivi koje ovi priručnici pridaju samome svećeniku razjašnjaju i samo shvaćanje svećenikove službe: svećenik je nosilac „božanske časti Cirkve, .. pastir črede Kristuša Jezusa..., dvorjanik sveteh skrovnostih Božjih” (Matijević, IV, 191)..., „namestnik Božji na zemlji, mirovnik med Bogom i človekom” (Vrhovac, 460). Samo Vrhovčeva *Podvuchanya* naglašava

vaju i svećenikovu službu naviještanja, jer svećenici „imaju čast sv. Evangelium i zapovedi Božanske svem stvorenju, istem najmogućšem sveta nazveščati” (461). U sva tri spomenuta spisa tumači se značaj svećeničke službe prvenstveno vlašću nad dijeljenjem sakramenata (Matijević, IV, 193–194; Vrhovac, 439–460; Šloisnig, II, 266–267). Otvorenost prosvjetiteljstvu pokazuje Matijevićev prijevod posebno kad podsjeća da su svi narodi drugih religija, npr. „Harapi, Perzianci, Rimljani” pa i Židovi, štovali svoje svećenike (IV, 195; Vrhovac,

21 Isto djelo, 238–254.

22 Josip Ernest Matijević (Ivanić, 1. III. 1742 – Zagreb, 23. VII. 1808) 1765 je zaređen za svećenika, a djelovao je kao vojni kapelan varaždinskog generalata (1765–1774), župnik u Garešnici (1774–1791), vjeroučitelj i altarista u Zagrebu (1791–1808). Priručio je njemačku i hrvatsku kajkavsku gramatiku: *Pomum granatum oder der wahre Kern der deutschen Sprache kroatisch expliziert* (Zagreb 1771) i *Hrvatska gramatika oder Kroatische Sprachlehre* (Zagreb 1810), preveo spomenuti katekizamski komentar i propovijedi J. J. Hollanda pod naslovom *Rastolnachenje evangeliumov nedeljneh* (4 sveska, Zagreb 1796–1799) kao i: *Vesela i za čteti ugodna pripovest od grofice Genoveve* (Zagreb 1808). Čini se da je izvorno njegov spis: *Vnogovrsna pobožnosti zvršavanja* (Zagreb 1802).

23 Usp. J. HOFINGER: *Geschichte des Katechismus*, 339.

24 Toma Mikloušić (Jastrebarsko, 17. X. 1767 – Jastrebarsko, 7. I. 1833) sam u svom djelu: *Izbor duhovanyh vsakoverztneih* (Zagreb 1839², str. 98) spominje da je „Sz. Evangelium y Navuk Kersch. vu bolshi Horvatzki Jezik obernul” ne navodeći točne naslove tih djela; vjerojatno je riječ o izdanju: *Čtenja i evangeliumi na vse nedelje* (Beč 1821) i gore spomenutom djelu (usp. I. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI: *Bibliografija hrvatska*. Zagreb 1860, 100; A. CUVAJ: *Grada*, sv. 2, 446).

25 Franjo Karlo Šloisnig (Schloisznik; umro 24. II. 1869. u Zagrebu) djelovao je kao župnik u Petrovini (1847) i Sisku te prebendar i čazmanski kanonik u Zagrebu.

26 Usp. I. HOFINGER: *Geschichte des Katechismus*, 244, 341.

27 Josip Horvat (Sabnik, 29. II. 1772– Zagreb, ?, VIII. 1858) nakon teološkog školovanja u generalnom sjemeništu u Pešti 1795. postao je svećenik. Djelovao je kao kapelan u Samoboru, Dubravi, Legradu i Selnici i zatim kao župnik u Pomorju (1802–1827) i kanonik u Zagrebu.

28 Spomenuto djelo Đurkovečkog (Zelina, 1766 – Samarica, 18. III. 1832) nije mi bilo dostupno za usporedbu s poznatim njemačkim komentarima Austrijskog katekizma.

464–468). Za svećenike vjernici trebaju moliti (Matijević, IV, 196). Šloisnig tumači prema Bellarminovim katekizmima sve više i niže redove i crkvene službe (II, 265–266), a on jedini tumači Drugu poslanicu Timoteju kao potvrdu da su uz primanje sakramenta svetog reda vezane i osobite milosti za valjano izvršavanje svećeničke službe (II, 227).

I u tumačenju sakramenta svetog reda, kao i u tumačenju ostalih sakramenata, *Austrijski katekizam* naglašava prvenstveno da su sakramenti osobite crkvene ustanove. Crkva ih posjeduje i dijeli pa je zato potrebno znati svojevrsnu tehniku crkvenog života. Stoga tu-

mačenja sakramenta obiluju definicijama, brojnim distinkcijama, informacijama i sažetim opisima. Izostala su obrazloženja koja sakramente međusobno povezuju u cjelinu kršćanskog života, a samo su ostali moralizatorski poticaji na kršćanski život. Matijevićeva, Vrhovčeva i Šloisnigova „raztolnačenja” ne odvajaju se svojim tekstovima od tih osnovnih usmjerenosti. Spomenute slabosti *Austrijskog katekizma* ipak ne umanjuju njegovu osobitu zaslugu koja je u tome što je od antireligioznog prosvjetiteljstva sačuvao školsku katoličku mladež u Habsburškoj monarhiji na prijelazu iz 18. u 19. st. i u prvoj polovici 19. stoljeća.